

DE KRAAI

De kraai

EEN HAIKUHISTORIE

Geert De Kockere

Met micro macramé van
Katleen Ceulemans

枯朶に烏のとまりけり秋の暮
kare eda ni karasu no tomarikeri aki no kure
[*Bashō*]

| yaPRESS

PREFACE

*Op een kale tak
is een kraai neergestreken.
Avond in de herfst.*

MATSUO BASHŌ | 1644 - 1694
VERTALING KAREL HELLEMANS

In 1680 schreef Matsuo Bashō — toen 36 jaar — wat algemeen als één van zijn beroemdste haiku's wordt aanzien, toen nog een 'hokku' genoemd: over de kraai op de kale tak. Die haiku wordt ook weleens de eerste van zijn rijpe periode genoemd. Elk kind in Japan leert die haiku en kent hem uit het hoofd.

Het is ook een van de weinige gedichten van Bashō met negen en niet zeven moren in het middendeel van het gedicht (wat wij in het Westen de tweede regel noemen). En dus in totaal negentien in plaats van de gebruikelijke zeventien moren.

Zoals met wel meer gedichten en proza van Bashō het geval is, herschreef hij de haiku meermaals en maakte en publiceerde er verschillende versies van. Het typeert zijn blijvende zoektocht naar de meest ideale uitdrukking om ons te tonen wat hij zag en daarbij voelde.

In eerdere versies van de haiku streken zelfs meerdere kraaien neer op de tak. In de Japanse taal is het niet duidelijk of het in het vers om één of meerdere kraaien gaat. Maar voortgaande op een tekening van Bashō zelf heeft hij het in zijn latere versies over één kraai, terwijl in eerdere prenten van een leerling bij de haiku zelfs zevenentwintig kraaien worden geteld: zeven in de boom en nog twintig in de lucht.

PREFACE

Van de kraaienhaiku zijn ook heel wat verschillende vertalingen gemaakt. Alleen al in het Engels bijna twintig. Zelf hou ik het meest van de vertalingen van haikukenner R.H. Blyth, die het Westen haiku's leerde lezen. Bijzonder aan de vertaling van Blyth is dat hij hem tweemaal anders vertaalde. In een tweede, latere versie begint hij met de herfstavond, in tegenstelling tot haast alle andere vertalingen én het origineel.

*On a withered branch
A crow is perched
In the autumn evening.*
[R.H. BLYTH, 1949]

*On a bare branch
A crow is perched —
Autumn evening.*
[MAKOTO UEDA]

*Sur une branche dépouillée
un corbeau
ce soir d'automne.*
[ROGER MUNIER]

*Autumn evening:
A crow perched
On a withered bough.*
[R.H. BLYTH, 1952]

*on a bare branch
a crow lands
autumn dusk.*
[JANE REICHOLD]

*Auf entlaubtem Ast
ließ die Krähe sich nieder —
ein Abend im Herbst*
[RALPH-RAINER WUTHENOW]

De kraaienhaiku van Bashō is ook talloze keren geanalyseerd, waarbij men dan vaak 'raadt' naar de intenties van de dichter. Sommigen vragen zich zelfs af of de kraai Bashō zelf niet is, Bashō die vaak in een zwart pak was gehuld. Maar eigenlijk is

PREFACE

dat binnen het idee van haiku niet interessant. Het is wat je er als lezer zelf in leest wat interessant is, niet wat iemand anders erin leest en zelfs niet wat de dichter ermee bedoelde. Eenmaal de haiku is gepubliceerd, is hij ontdaan van alle intenties en is hij alleen nog van de lezer. Haiku, zou je kunnen zeggen, is de unieke ervaring van het zelf via de woorden van een ander.

In deze HAIKUHISTORIE wilde ik niet alleen Bashō eren, maar tegelijk ook op mijn manier, als lezer-dichter, met zijn haiku iets doen, spelen. Door mij in zijn haiku in te leven, zijn kraai op de kale tak te zien, erover te peinzen, hem te observeren, ernaast te gaan zitten en er misschien zelfs mee te praten.

Wat bezielt de kraai? Hééft de kraai wel een ziel? Waarom koos hij díé tak, een kale, en geen andere? Blijft hij of wil hij verder? Is het een willekeurige slaapplek of heeft de tak een bijzondere betekenis voor de kraai? En wat de volgende morgen?

Mijn poëtische reflecties zijn geen antwoorden op die vragen. Want belangrijker dan die antwoorden zijn de vragen die de haiku's stellen of oproepen. Zo is iedere haiku haast elke kéeer een nieuwe of andere vraag die je zelf mag beantwoorden. Kort of lang. Bashō was in zijn latere periode ook van mening dat een haiku een metafoor is voor het leven van de mens, een metafoor die je voor jezelf betekenis moest geven tijdens het lezen. Ja, haiku als de unieke ervaring van het zelf via de woorden van een ander.

枯朶に烏のとまりけり秋の暮
kare eda ni karasu no tomarikeri aki no kure

—

*Op een kale tak
is een kraai neergestreken.
Avond in de herfst.*

Van alle takken
koos de kraai er vanavond
de meest dorre uit.

Turend in de lucht;
blijven of verder trekken?
De kraai op de tak.

枯朶に烏のとまりけり秋の暮
kare eda ni karasu no tomarikeri aki no kure

—

*Op een kale tak
is een kraai neergestreken.
Avond in de herfst.*

Heeft de kraai de tak
of de kale tak de kraai?
Avond in de herfst.

Avond in de herfst.
Heel lang op de kraai gewacht,
oude dorre tak.

枯朶に烏のとまりけり秋の暮
kare eda ni karasu no tomarikeri aki no kure

—

*Op een kale tak
is een kraai neergestreken.
Avond in de herfst.*

De kraai op de tak;
tevreden met zijn zwart pak
legt hij een veer goed.

Zou hij iets peinzen?
De kraai op de kale tak
in de herfstavond.

枯朶に烏のとまりけり秋の暮
kare eda ni karasu no tomarikeri aki no kure

—

*Op een kale tak
is een kraai neergestreken.
Avond in de herfst.*

Ineengedoken
wacht ginds op een kale tak
een kraai op de slaap.

De slapende kraai;
uit zijn zwarte capuchon
enkel nog zijn bek.

枯朶に烏のとまりけり秋の暮
kare eda ni karasu no tomarikeri aki no kure

—

*Op een kale tak
is een kraai neergestreken.
Avond in de herfst.*

Ook in het donker
zie ik de kraai nog zitten.
Op de kale tak.

En als dan morgen
de kraai is weggevlogen,
zal ik hem missen.

枯朶に烏のとまりけり秋の暮
kare eda ni karasu no tomarikeri aki no kure

—

*Op een kale tak
is een kraai neergestreken.
Avond in de herfst.*

Ochtend in de herfst;
de kraai poetst al zijn veren.
De kale tak veert.

Van een kale tak
is een kraai opgevlogen.
Ochtend in de herfst.

枯朶に烏のとまりけり秋の暮
kare eda ni karasu no tomarikeri aki no kure

—

*Op een kale tak
is een kraai neergestreken.
Avond in de herfst.*

Net voor hij wegvloog,
kraste de kraai nog een groet.
Kaal is weer de tak.

De kraai op de tak.
Nog lang zie ik hem zitten
wijl hij al weg is.

枯朶に烏のとまりけり秋の暮
kare eda ni karasu no tomarikeri aki no kure

—

*Op een kale tak
is een kraai neergestreken.
Avond in de herfst.*

Herfst; de kale tak
nimmer meer dezelfde nu.
Een kraai kwam en ging.

Bij de kale tak
gewacht tot het donker was.
Geen kraai meer gezien.

枯朶に烏のとまりけり秋の暮
kare eda ni karasu no tomarikeri aki no kure

—

*Op een kale tak
is een kraai neergestreken.
Avond in de herfst.*

Waar, o kraai, ben je
vanavond neergestreken?
Was dit jouw tak niet?

En ook vanavond
keerde de kraai niet terug
naar de kale tak.

枯朶に烏のとまりけり秋の暮
kare eda ni karasu no tomarikeri aki no kure

—

*Op een kale tak
is een kraai neergestreken.
Avond in de herfst.*

Veel kraaien gezien.
Maar niet één keer meer dié kraai.
Herfst, de kale tak.

Staand onder de boom
met de kale dorre tak,
slechts een zwarte veer.

HEDERA / ALDUSBLAD

In de vormgeving van de HAIKUHISTORIES worden ook fleurons gebruikt: bloemachtige, typografische ornamenten. Hier is dat de *hedera*, ook nog *Aldusblad* genoemd. Tussen twee haiku's bijvoorbeeld of als versiering op de titelpagina.

In de epigrafie (de kunst van het opschrijven), en in het begin vooral in het Latijn, is een hedera een hartvormig teken. Het heeft geen concrete betekenis, maar werd vooral gebruikt om bij inscripties woorden van elkaar te scheiden. Of om een lege ruimte tussen lijnen te vullen.

Hedera betekent *klimop* in het Latijn, een plant die in de oudheid vaak werd gebruikt om guirlandes te maken om goden of roemrijke mensen te eren. De hedera is al te vinden in Griekse inscripties. In de vroege renaissance werd het teken gebruikt als inleiding op een alinea. Later, vanaf de 16de eeuw, werd de hedera in de boekdrukkunst dikwijls gezet als sluitstuk van een passage of om titelpagina's te versieren. Op oude prenten vond je het terug als markering voor de naam van de drukkerij. Ook in het logo van Uitgeverij Pigmalion is een gestileerde hedera verwerkt.

De eenvoudigste vorm stelt het silhouet van een klimopblad voor (soms verwijst men ook naar een wijnblad) met een centrale nerf die wordt verlengd door een punt met een kromming. De verhoudingen van de verschillende delen en de oriëntatie naar boven, beneden, links of rechts kunnen variëren al naargelang de beschikbare ruimte of het doel.

Het hedera-teken is ook nog bekend onder de Duitse naam *Aldusblatt*, in het Nederlands *Aldusblad* genoemd. Die naam komt van de Italiaanse drukker en uitgever Aldus Manutius (1449-1515), die het hartvormige blad vaak als versiering in zijn boeken gebruikte.

In de reeks HAIKUHISTORIES eert dichter Geert De Kockere beroemde Japanse haikumeesters door middel van een van hun bekendste haiku's. Daarop maakt hij dan variaties, die zowel eigentijds kunnen zijn als aansluitend bij het origineel.

Voor de illustratie in dit boek werd gebruikgemaakt van de nieuwste technieken van artificiële intelligentie, waarbij aan DALL-E van OpenAI werd gevraagd om een zwarte kraai te creëren in de avondlucht, waarna we door nieuwe, gerichte input zochten naar variaties. Een boeiend experiment dat we voor het eerst in een uitgave toepassen. De gebruikte illustratie is dus zowel HUMAN als AI (artificiële intelligentie).

—

© 2023 Uitgeverij Pigmalion vzw,
Antoine Coppenslaan 45/24, B-2300 Turnhout
© Tekst: Geert De Kockere
© Illustraties: human en AI van DALL-E
© Micro macramé: Katleen Ceulemans

Een uitgave van ya-press,
een imprint van Uitgeverij Pigmalion vzw

Gezet uit de DTL Haarlemmer en de Hiragino Mincho Pro
Gedrukt op Basix luxe offset geveergeerd naturel, 120 g
Handgebonden door het Huis van Frie, Geel

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd,
opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand
of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze,
hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën,
opnamen of op welke wijze ook, zonder voorafgaande
schriftelijke toestemming van de uitgever.

D/2023/5673/2
NUR 306